

УДК 373.3.5(477)

Валентина ВІТЮК,
кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-методичної та навчальної діяльності Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (ВІППО)

Методи і підходи до навчання в умовах Нової української школи

Розкрито методи й підходи до навчання в умовах реформування освітньої галузі, обґрунтовано особливості використання ефективних методів на уроках у сучасному закладі освіти.

Ключові слова: інноваційні технології, конкурентоздатність особистості, методи навчання, Нова українська школа, освітнє середовище, освітній процес, підходи до навчання.

Valentyna Vitiuk. Teaching Methods and Approaches in the New Ukrainian School.

Teaching methods and approaches in the context of educational reform are revealed. The peculiarities of using effective methods in the classroom in a modern educational institution are substantiated.

Keywords: innovative technologies, competitiveness of the individual, teaching methods, New Ukrainian School, educational environment, educational process, teaching approaches.

Постановка проблеми. Система освіти зазнає значних змін, що пов'язано із внесенням коректив у цілі, завдання та зміст освітнього процесу. Сучасний етап реформування галузі передбачає зміну підходів до організації освітнього процесу і використання ефективних методів навчання, спрямованих на формування конкурентоздатної особистості. Сучасна ситуація розвитку освіти потребує переосмислення сутності змісту й структури учіння як інструменту особистісно зорієнтованого навчання, самонавчання, саморозвитку в умовах переходу до інформаційного суспільства.

Концепція «Нова українська школа» передбачає оновлення змісту освіти й спрямована на новий освітній результат: формування компетентностей, уміння здобувати і застосовувати знання у нових навчальних та життєвих ситуаціях, реалізацію принципів, зорієнтованих на розкриття особистісних можливостей та інтересів учнів з метою формування успішної, цілеспрямованої, самостійної, мобільної особистості.

Методи навчання у Новій українській школі базуються на принципах інтерактивності, взаємодії учасників освітнього процесу, емоційному насиченні уроку, що сприяє ефективному засвоєнню матеріалу уроку та розвитку ключових компетентностей.

Аналіз досліджень і публікацій. Вітчизняні вчені Н. Бібік, Л. Гриневич, О. Пометун, О. Савченко, О. Сухомлинська, Р. Шиян та ін. чимало уваги приділяють особливостям навчання в умовах Нової української школи.

Проблема формування компетентної особистості стала предметом глибокого і різнобічного дослідження, яке проводять міжнародні організації, що працюють у сфері освіти, – ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Ради Європи, Організація європейського співробітництва, Міжнародний департамент стандартів та ін. Йдеться про компетентність як про нову одиницю виміру освіченості людини. При цьому увага акцентується на результатах

навчання, що розглядається не як сума завчених знань, умінь, навичок, а здатність діяти в різноманітних проблемних ситуаціях.

Науковцями виділено ключові, загальнопредметні та предметні компетентності, які визначають якість сучасної освіти. Зокрема, увага приділяється дослідженню теоретичних засад, які розкривають сутність понять «компетентність», «компетенція», визначають структуру компетентності, класифікацію компетентностей, їх ієрархію тощо (Т. Байбара, Н. Бібік, О. Біда, С. Бондар, М. Вашуленко, І. Гудзик, Л. Коваль, О. Локшина, О. Онопрієнко, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін.) [4; 5; 7].

Сучасні вітчизняні та зарубіжні вчені (І. Дичківська, Г. Кірмайєр, Н. Клевцова, А. Олійник, Т. Піскунова, О. Пометун, О. Чайковська та ін.) розглядають інноваційні технології навчання з різних позицій і підкреслюють, що професія педагога вимагає постійного оновлення, готовності до змін, здатності до сприйняття потреб суспільства, постійної корекції своєї професійної діяльності.

Про технологічні аспекти навчання писав ще Я.-А. Коменський, який прагнув знайти його загальний порядок (ідеальний метод навчання). Основною перешкодою на шляху до ідеального «єдиного методу» навчання є багатоваріантність, неоднозначність елементів змісту освіти, видів навчального матеріалу, прояву закономірностей пізнавальної діяльності, взаємин учителя й учнів.

Мета статті: аналіз підходів до навчання в умовах реформування освітньої галузі, обґрунтування використання ефективних методів навчання на уроках сучасного закладу освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасні особливості розвитку освіти зумовлюють зміни у підходах до навчання. Акценти зміщуються із форм

на зміст навчання, важливим стає орієнтація на змістовність матеріалу, гнучкість освітнього процесу, якість подачі навчального матеріалу та можливості його отримати, враховуючи особливості кожної особистості. Система освіти в нашій країні переживає період реформ, які спрямовані на те, щоб її рівень відповідав європейським стандартам.

Високий динамізм розвитку науки, стрімке оновлення системи знань на перший план висувають нові завдання щодо перегляду змісту, форм і методів навчання, запровадження інноваційних технологій, орієнтації освіти на особистість учня.

Важливим аспектом є навчити учнів учитися. Структура ключової компетентності вміння вчитися передбачає розвиток його складників, зокрема: мотиваційного (ставлення і прагнення до навчання); змістового (відомі та нові знання, цінності, уміння, навички); діяльнісного (способи організації виконання навчальної діяльності на різних рівнях складності); контрольно-оцінювального (самоперевірка, самоконтроль досягнень, самооцінювання); рефлексивно-корекційного (самопізнання і самоусвідомлення своїх пізнавальних можливостей, прагнення їх удосконалення).

Ці складники сприяють розвитку в учнів навички вміння вчитися. А учень, який вміє вчитися: сам визначає мету діяльності або приймає мету, поставлену вчителем; виявляє зацікавленість у навчанні, докладає вольових зусиль; організовує свою працю для досягнення результату; відбирає або знаходить потрібні знання, способи для розв'язання задачі, виконання завдання; правильно використовує сенсорні, інтелектуальні або практичні дії, прийоми, операції на репродуктивному й творчому рівнях; усвідомлює, аналізує свою діяльність і прагне її вдосконалити; володіє вміннями й навичками самоконтролю та самооцінювання.

Реформування освітньої галузі зумовлює необхідність зміни змісту й структури організаційно-методичного забезпечення, пошуку інноваційних підходів, активних форм і методів навчання, спрямованих на формування особистості з високим рівнем розвитку конкурентоздатності та вмінням адаптуватися до умов сьогодення.

Підходи до навчання в умовах Нової української школи спрямовані на: розвиток м'яких навичок (soft skills); формування інтелектуально розвиненої, ініціативної особистості учня; формування особи, здатної нестандартно та творчо мислити, розв'язуючи завдання у будь-яких життєвих ситуаціях.

Компетентнісний підхід передбачає спрямованість освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів у навчанні, якими є загальні (базові, ключові) та спеціальні (предметні) компетентності тих,

хто навчається. Компетентності – це динамічна комбінація знань, умінь, цінностей та ставлень на їхній основі, які визначають здатність особистості успішно вирішувати життєві проблеми, здійснювати навчальну і подальшу професійну діяльність.

Діяльнісний підхід передбачає спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь особи, застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти і командної роботи, успішну інтеграцію в соціум і професійну самореалізацію, а також розвиток особистості через діяльність самого учня. Механізмом діяльності є розв'язання різноманітних завдань, адже засвоїти знання можна тільки оперуючи ними. Важливо не просто засвоїти знання, не просто пам'ятати відповідну інформацію, а виконувати відповідну діяльність, що пов'язана з тими знаннями.

Особистісно орієнтований підхід передбачає цілеспрямований, планомірний, спеціально організований педагогічний прогрес, спрямований на розвиток учня, який має особливі освітні потреби, становлення його як особистості з урахуванням індивідуальних рис, інтересів, здібностей.

Інтегративний підхід передбачає інтеграцію змісту освіти, тобто доцільне об'єднання його елементів у цілісність. У сучасному розумінні інтегроване навчання – це навчання, яке ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни. Предметні межі майже зникають, натомість з'являється тематичне викладання, за якого декілька навчальних предметів об'єднуються навколо однієї теми.

Середовищний підхід тлумачить середовище як засіб виховання і як технологію опосередкованого управління (через середовище) процесом формування й розвитку дитини, а не просто як умову чи фактор. Сучасна педагогіка пропонує середовищний підхід як теорію і технологію безпосереднього управління (через середовище) процесами виховання і розвитку особистості учня чи студента; як систему дій суб'єкта управління, спрямованих на перетворення середовища у засіб проєктування й діагностики результату навчання і виховання. Освітнє середовище – сукупність фізичного оточення (приміщення, територія), культура закладу, контекст (місцевість, контингент); відображається у трьох складових: безпечне, інклюзивне та мотивуюче.

STEM-орієнтований підхід у навчанні ґрунтується на принципах інтегративності, системності, інтерактивності, практикоорієнтованості, адаптивності, технологічності, неформальності. Дотримання принципів і реалізація змісту STEM-освіти в навчанні дозволяє формувати ключові компетентності тих, хто навчається, як надзавдання освітньої діяльності.

STEAM – це універсальний практико орієнтований підхід, який дозволяє учням справлятися із завданнями будь-якої складності шляхом практичної реалізації знань. Вирішуючи будь-яке виробниче або побутове завдання, людина змушена акумулювати знання з багатьох областей.

Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, формування компетентностей та навичок, розвиток і формування інноваційної, конкурентоспроможної на ринку праці особистості, здатної змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку та навчатися протягом життя, покладені в основу вибору методів навчання в умовах Нової української школи. Відправною точкою для вибору методів навчання є мета, завдання та зміст навчання, а також потреби, можливості та інтереси учнів.

При виборі методів навчання враховуються особливості різних предметів і розвиток наскрізних компетентностей. Для навчання в сучасних умовах важливі навички пошуку, обробки, аналізу, подання, застосування, об'єднання, оцінювання та створення інформації. Дослідницький і проблемно орієнтований підхід до роботи, гра, використання уяви та художня діяльність сприяють розвитку концептуальної й методологічної компетентності, критичного і творчого мислення, а також навичок застосування своєї компетентності та метакогнітивних навичок.

Визначення підходів до проведення сучасного уроку з урахуванням вимог компетентнісного підходу є невід'ємною складовою сучасної інноваційної парадигми освіти, необхідною складовою життєвого успіху особистості. Урок залишається основною формою освітнього процесу, але помітно змінюються його функція й організація, оскільки він підпорядковується не стільки повідомленню та перевірці знань учнів, скільки виявленню досвіду дітей за їх ставленням до змісту навчального матеріалу.

Вчитель має автономію при виборі методів навчання, які є найефективнішими для досягнення мети, завдань та очікуваних результатів на уроці. Ефективні методи сприяють розвитку навички навчатися, підвищують мотивацію учнів до навчання. На вибір методу роботи також впливають цілі, завдання теми, зміст, структури знань із предмету, що вивчається, та освітнє середовище.

Педагог має право обирати доцільний метод проведення уроку. Але й відповідальність учителя полягає в організації навчального заходу таким чином, щоб він був корисним для кожного учня. Тож варто дізнатися про рівень знань і навичок, особистісні характеристики, потенційні труднощі в навчанні, сильні сторони та особливі таланти тощо кожного школяра. Важливо враховувати різні стилі навчання і темперамент учнів, можливості диференціації та індивідуалізації, інтеграції предметів і розвитку наскрізних компетентностей.

Отже, методи навчання в умовах НУШ зосереджуються на інтерактивній, діяльній та проектній взаємодії дітей, включаючи ігри, групову роботу, проблемне навчання та проекти для розвитку критичного мислення і співпраці. Вони передбачають активну участь учнів у пізнанні та осмисленні знань, на відміну від пасивного сприйняття інформації, та використовують наочні, словесні, практичні методи для досягнення цілей навчання. Ефективним є навчання, яке відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і школяр, і вчитель є рівноправними суб'єктами навчального процесу, розуміють, що вони роблять, рефлексують із приводу того, що вони знають, уміють здійснювати. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання різноманітних життєвих ситуацій, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації, використання рольових ігор тощо.

Нова українська школа має на меті зміну підходів до навчання, організацію і проведення компетентнісних уроків, на яких важливими є взаємодія, практичні вправи, розвиток наскрізних компетентностей, які сприятимуть конкурентоздатності особи.

Реформування загальної середньої освіти відповідно до Закону України «Про освіту», Концепції «Нова українська школа» передбачає реалізацію принципів гуманізації освіти, врахування ціннісних орієнтирів, методологічну переорієнтацію освітнього процесу на розвиток особистості учня, формування його ключових компетентностей.

Реалізація компетентнісного підходу вносить особистісний смисл в освітній процес, оскільки результати навчання набувають значущості і в самій системі освіти, і поза її межами, а як освітній результат виступає не кількість засвоєної інформації, а загальна здатність і готовність до діяльності, що ґрунтується на знаннях і досвіді, набутих в освітньому процесі. Компетентнісно орієнтовані нововведення, маючи широкий спектр впливу на функціонування і розвиток освітньої галузі в цілому, найбільш повного поширення набули в площині оновлення класно-урочної системи, удосконалення технологічних аспектів сучасного уроку, з'ясування ролі вчителя та позиції учня в процесі навчання.

Висновки. Сприяння освітній реформі в Україні, впровадження компетентнісного підходу, запровадження системних змін на рівні закладів освіти шляхом зміни підходів до навчання і використання ефективних методів на уроках є надзвичайно важливим для сучасної освіти. В умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» особливу увагу

акцентовано на посиленні ролі практики в системі науково-освітньої діяльності. Оптимізація взаємозв'язку освіти і практики є саме тим завданням, на якому мають бути зосереджені наші першочергові освітологічні пошуки. Відповідно до цих

концептуальних завдань сформовано мету сучасного освітнього процесу, яка полягає у збагаченні знань та вдосконаленні навичок, необхідних для ефективного і творчого виконання завдань, пов'язаних з реалізацією системних змін в освіті.

Використані джерела

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: порадник для вчителя : підручник. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
2. Вітюк В. В. Дидактичні особливості компетентнісного уроку. *Пед. пошук*. 2020. № 2. С. 16–19.
3. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. 2-ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.
5. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : метод. посіб. / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. Київ : ТОВ «Конві Прінт», 2018. 208 с.
6. Нова українська школа. URL: <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczepczziya.pdf>
7. Пометун О. І. Урок, що розвиває критичне мислення. 70 методів в одній книзі : навч.-метод. посіб. Київ, 2020. 104 с.
8. Савченко О. Упровадження компетентнісного підходу в початкову освіту: здобутки і нерозв'язані проблеми. *Рідна школа*. 2014. № 4–5 (квітень–травень). С. 12–16.
9. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти. Київ : Грамота, 2012. 503 с.

УДК 378.147

Ірина ВЕРЕТКА КАЗМІРЧУК,
магістр релігієзнавства, магістр музичної педагогіки та виховання,
учитель мистецтва та музичного мистецтва
КЗЗСО «Луцький лицей № 24 Луцької міської ради»,
викладач церковного співу, хорознавства та методики роботи з хором
Волинської православної богословської академії

Духовно-моральне становлення здобувачів освіти в сучасних умовах

Розглядається проблема становлення духовних та морально-етичних цінностей здобувачів освіти в сучасних умовах. Проаналізовано значення духовності й моралі у розвитку особистості, визначено їх роль у становленні світогляду молоді. Особлива увага приділяється православній традиції, сімейному вихованню та освітньому середовищу як основним чинникам формування духовно-моральних орієнтирів. Розкрито методи та засоби виховного впливу, що сприяють розвитку відповідальності, співчуття та поваги до інших. Наголошено на необхідності взаємодії школи, сім'ї та Церкви у процесі духовно-морального виховання, що забезпечує гармонійний розвиток особистості, сприяє формуванню життєвих цінностей.

Ключові слова: духовність, мораль, морально-етичні цінності, здобувач освіти, виховання, православна традиція, школа, сім'я, Церква.

Iryna Veretka Kazmirchuk. Spiritual and Moral Development of Students in Modern Conditions.

The article discusses the problem of forming spiritual and moral-ethical values in modern students. The significance of spirituality and morality in personal development is analyzed, and their role in shaping the worldview of young people is determined. Particular attention is paid to the Orthodox tradition, family upbringing and the educational environment as the main factors in the formation of spiritual and moral guidelines. The methods and means of educational influence that contribute to the development of responsibility, compassion and respect for others are revealed. The necessity of interaction between school, family, and Church in the process of spiritual and moral education is emphasized, which ensures the harmonious development of personality and contributes to the formation of life values.

Keywords: spirituality, morality, moral and ethical values, student, education, Orthodox tradition, school, family, Church.

Вступ. Сучасна школа постає не лише як місце здобуття знань, але й як важливий соціально-культурний простір, у якому відбувається становлення особистості дитини. Освітній процес сьогодні неможливо обмежити лише академічними

дисциплінами: у центрі уваги має бути формування цілісної людини – з розвиненим інтелектом, почуттям відповідальності, громадянською позицією, а також внутрішнім моральним стрижнем. Саме тому проблема формування духовних та морально-етичних